

JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICAL SCIENCE STUDIES

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

BILL CLINTON DÖNEMİ ABD-ÇİN İLİŞKİLERİ

Fatih BEYAZ

Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans

Email: fatihbeyaz9994@gmail.com **ORCID:** 0000-0002-5189-6631

Submitted: 7 June 2022 & **Accepted:** 7 July 2022

Citation: Beyaz, Fatih. (2022). Bill Clinton Dönemi ABD-Çin İlişkileri. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (5), 46-62.

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği | International Relations Studies Association Journal
of International Relations and Political Science Studies

E-mail: dergi@tuicakademi.org

All rights of this paper are reserved by the *International Relations Studies Association (TUIC)*. With the exception of academic quotations, no parts of this publication may be reproduced, redistributed, sold or transmitted in any form and by any means for public usage without a prior permission from the copyright holder. Any opinions and views expressed in this publication are the author(s)'s and do not reflect those of the *TUIC*, editors of the journal, and other authors.

BILL CLINTON DÖNEMİ ABD-ÇİN İLİŞKİLERİ

Fatih BEYAZ

Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Email: fatihbeyaz9994@gmail.com **ORCID:** 0000-0002-5189-6631

Submitted: 7 June 2022 & **Accepted:** 7 July 2022

Özet

Soğuk Savaş sonrası dünya siyasetinde en etkili aktör olarak ortaya çıkan devlet Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. ABD, bu üstünlüğünü sürdürebilmek amacı ile yeni potansiyel rakibi komünist Çin'i kontrol altında tutmak istemiştir. Bu doğrultuda Bill Clinton'ın başkanlığı döneminde ABD-Çin ilişkilerinin nasıl seyrettiği ve tarafların birbirlerine karşı takip ettikleri politikalarının neler olduğunu ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. İki uluslararası aktör arasında belirli bir dönemde takip edilen politikaları ele alması hasebiyle araştırma, dar kapsamlı ancak ele aldığı konu içerisinde detaylı bir içeriğe sahiptir. Bill Clinton'ın başkanlığı süresince Çin ile ilişkilerde takip edilen politikalar Çin ile ilişkileri geliştirmek ve iyileştirmekten ziyade Çin'i kontrol altında tutmak veya yönlendirmek üzerine inşa edildiği düşüncesi çalışmanın varsayımını oluşturmaktadır. Çalışma, her iki aktörün perspektifinden ele alınarak bulgular elde edilmiş ve bu bulguların analiz edilmesinin neticesinde bu çalışma ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: ABD, Çin, Bill Clinton, Asya, Yeni Dünya Düzeni

Abstract

Standing as the most influential actor in world politics after the Cold War, the United States of America (USA) wanted to keep its new potential rival under control in order to maintain its superiority. In this respect, the aim of the study is to reveal how the US-China relations progressed during the presidency of Bill Clinton and what the policies followed by the actors towards each other. Due to the fact that it deals with the policies followed between two international actors in a certain period, the research has a narrow scope but a detailed content within the subject it deals with. The assumption of the study is that the policies followed in

relations with China during Bill Clinton's presidency were built on controlling or directing China rather than developing and improving relations with China. Findings were obtained by considering in the study from the perspective of both actors, and this study was revealed as a result of the analysis of these findings.

Keywords: USA, China, Bill Clinton, Asia, New World Order

I. Giriş

Batı'daki bir süper güç ile Doğu'daki bir süper gücün birbirleriyle olan ilişkisinin Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından nasıl ilerlediği ve sonuçları günümüzdeki dünyanın temellerini oluşturmuştur. ABD'nin Sovyet Rusya'ya karşı zaferini ilan ettiği Soğuk Savaş'ın ardından Çin ile ilişkilerinin, bir başka komünist devlet ile yeni bir Soğuk Savaş gölgesinde mi devam edeceği yoksa süper güçlerin uzlaşısını takip eden bir dünya siyaseti mi izleneceği sorusunun cevabı 21. yüzyıl öncesi dünyanın en önemli sorularından biri olmuştur. Bu sorunun cevabını tarafların birbirlerine karşı tutumları ve hedefleri doğrultusunda takip ettikleri politikalar belirlemiştir.

Soğuk Savaş'ın bitiminin ardından iki dönem ABD başkanlığı yapan Bill Clinton'ın Çin'e karşı tutumu, Çin'in ABD'ye karşı tutumunun neler olduğu, tarafların birbirleri ile ilişkilerinde ortaya koydukları politikaların hedefleri ve çıktılarının ne olduğu bu makalenin araştırma sorularını oluşturmaktadır. Makalenin temel varsayımı, ABD'nin, Çin'in komünist yayılcı bir politika izlemesinden endişe duyması nedeniyle Çin'e karşı tehditkâr bir algı oluşturmadan, onu kontrol altında tutma kaygısı ile hareket ettiği bir dış politikaya sahip olduğudur.

Makalenin amacı, ABD ile Çin arasındaki ilişkilerin Bill Clinton'ın başkanlık döneminde nasıl seyrettiğini, ortaya konan politikaların ne tür sonuçlar doğurduğunu, tarafların birbirleri ile karşılıklı ilişkilerde elde etmeye çalıştıkları amaçların ne olduğu ve bunda ne kadar başarılı olduğunu ortaya koymaktır. Makale, Bill Clinton'ın başkanlığı öncesindeki sürece de değinmesine rağmen Soğuk Savaş sonrası Bill Clinton'ın başkanlık süreci ile sınırlı bir dönemi incelemektedir. Araştırma, ABD ve Çin'in dış politikada yeni stratejiler edindikleri bir dönemi ele alması, iki devletin birbirlerine ve küresel siyasete bakış açılarını ortaya koyması yönünden önem arz etmektedir. Konu ile ilgili literatürde genel anlamda, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin küresel siyasete bakış açısında meydana gelen değişimler üzerinden yapılan araştırmalar yer almaktadır. Bu araştırmada, Çin'in de küresel siyasete bakış açısında meydana gelen değişimler ve yeni stratejiler ele alınmıştır. ABD-Çin

ilişkileri üzerinden farklı yaklaşımlar ile yeni bir dünyanın hangi dinamiklerle ilerleyeceği hakkında okura bir perspektif sunulmuştur.

Makale, belirli bir dönemde devletler arası ilişkilere ve bu ilişkileri meydana getiren dinamiklere odaklanması, ele alınan konu ve incelenen dönemin tarafların takip ettiği dünya siyasetinde uyguladıkları politika ile uyumu göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Makale, konuya muhatap tarafların kendi bakış açıları da dikkate alınarak hazırlanmıştır. Elde edilen veriler karşılaştırılarak incelenmiş ve analiz edilmiştir. Araştırmanın odaklandığı konuda Türkçe literatürde yapılan araştırma sayısının çok az olması yönü ile literatüre katkı sağlamıştır.

II. Bill Clinton’ın Dış Politikasının Genel Hatları

Bill Clinton’ın başkanlık dönemi Soğuk Savaş’ın hemen ardından gelmiş ve Clinton ABD’nin küresel siyasette en büyük rakibine karşı üstünlüğünü ilan ettiği bir dönemde başkanlık yapmıştır. Bu bölümde Clinton’ın genel hatları ile başkanlık yaptığı yıllar dış politikada iz bırakan meseleleri ele alınarak Bill Clinton’ın dış politikadaki karnesi ortaya konulacaktır.

Bill Clinton’ın başkanlığından önce, ABD başkanı George H.W. Bush tarafından ileri sürülen “Yeni Dünya Düzeni” kavramı, Soğuk Savaş sonrası oluşan düzeni ABD’nin yeni küresel siyaset konjonktürü içerisinde tanımlaması ve buna uygun yeni bir siyaset üretmesi takip eden adımlar olmuştur. Bu tasarının bir sonucu olarak ise Clinton’ın başkanlık süreci küresel ölçekte ABD’nin devletlere müdahaleleri olarak yansımıştır (Telatar, 2009: 430). ABD, kendisini dünyanın jandarması gibi görmüş ve dünya siyasetinin dominant gücü olarak dengeleri oluşturma yönünde bir sorumluluk ile hareket etmiştir.

Soğuk Savaş’tan sonra ABD’nin güvenlik ve ekonomi stratejisi birbirinden ayrılmıştır. Güvenlik stratejisi, tehdit dengesi teorisinin tahminleriyle daha tutarlı olurken, ekonomik strateji, güç dengesi teorisinin beklentilerini daha yakından takip etmiştir. ABD, uluslararası siyasetin başlıca süper gücü olarak kalması konusundaki istek ile bu durumun doğurmuş olduğu maliyetleri karşılama isteksizliği yeni dönemde bir çelişki olarak dış politika konuları arasında yer almıştır (Mastanduno, 1997: 85-88). ABD Başkanı George H.W. Bush 1990’da ABD silahlı kuvvetleri için yeni bir ulusal strateji ve yeni bir yapılanma gündeme getirmiştir. Bu Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi, Sovyetler Birliği ve Avrupa’daki son radikal değişikliklerin ardından ABD silahlı kuvvetlerinde %25’lik bir kesinti yapma fikrini gündeme getirmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ABD’nin odağı çevreleme stratejisinden üçüncü dünyadaki bölgesel çatışmalara yönelmiştir (Tunander, 1991: 355). Yeni Dünya Düzeni’nde gücün daha çok boyutlu hale gelmesi, yapıların daha karmaşık ve devletlerin kendileri daha

geçirgen hale gelmesi beklenmiştir. Bu ilave karmaşıklık, dünya düzeninin geleneksel askeri güç dengesinden daha fazlasına dayanması gerektiği anlamına gelmiştir. ABD Soğuk Savaş'tan sonra elde ettiği üstünlüğünü devam ettirmek istemiş ancak oluşan yeni konjonktürdeki güç dengelerini de göz önünde bulundurmamıştır. Geleneksel askeri gücün yeni oluşan düzeni dengelemede yeterli olmayacağı görüşü, ABD için küresel siyaset açısından yeni argümanlar öne çıkarmasına neden olmuştur. Bunların başında ise küresel barışı korumak adına demokratik devletlerin sayısını çoğaltmak düşüncesi gelmiştir. Liberal görüşe göre demokratik devletlerin birbirleri ile çatışmayacağı düşüncesi ABD'nin yeni dünya düzenindeki politikasını oluşturan düşüncelerden olmuştur (Nye, 1992). Başkan Bush'un halefi olan Bill Clinton, bu doğrultuda mevcut konjonktürdeki dengeleri değerlendirmesinin neticesinde "demokratik genişleme" düşüncesini öne sürmüştü ve yeni dünya düzeninde bu kavram çerçevesinde hareket etmiştir (Brinkley, 1997).

Başkanlık görevine başlamasının ardından Bill Clinton, ABD'nin küresel misyonuna uygun bir dış politika izlemiş ve bu yönde ilkeler belirlemiştir. ABD'nin menfaatlerinin kendi sınırları ötesindeki dünya ile entegre olduğunu ve bu nedenle ABD'nin küreselleşen dünyada kendine uygun bir pozisyon alması gerektiğini belirtmiştir. Clinton, devletler arasında demokratik ilkelerin ve yönetimlerin yayılması yönünde bir politika izlemiştir. Bu doğrultuda da ABD, demokrasiden uzak ülkeleri küresel sistemde yalnızlaştırma yoluna giderek devletleri yıldırmaya çalışmıştır. Demokrasinin yaygınlaşması için sarf edilen çabanın yanında, gelişmekte olan devletlerin istikrarlı bir şekilde gelişebilmeleri için küresel ölçekte bir gayret de ortaya konmak istenmiştir (Hook ve Spainer, 2018: 190-203). Soğuk Savaş döneminde de ABD, demokrasi ile idare edilen devletlerin sayısının artması yönünde bir tavır dış politikasında göstermiştir. Bill Clinton, başkanlığı döneminde insan hakları, demokrasi, özgürlükler üzerinde titizlikle durmuş ve bilhassa Çin ile ilgili bu konuda uzun bir çaba sarf etmiştir. Liberal görüş açısından değerlendirildiğinde Clinton'ın demokratik devletlerin yaygınlaşması ve bu amaç doğrultusunda zaman zaman devletlerin iç işlerine müdahale etmesi küresel barışın korunmasına yönelik bir davranış olarak değerlendirilmektedir.

Bill Clinton, oluşan yeni dünya düzeninde küresel barışın muhafaza edilmesi amacıyla demokratik devletlerin yaygınlaşması ilkesini takip etmesi demokratik olmayan Çin ile karşı karşıya gelmesine neden olacaktır. Dünya siyasetindeki demokratik yönetimlerin artmasının küresel barışın tesis edilmesi anlamına geleceği inancı ile hareket eden ABD, hala komünist bir yönetime sahip olan Çin'in hem siyasi hem de askeri anlamda yayılcı bir politika izlemesine engel olmak isteyecektir. Çünkü komünist Çin'in etki alanının artması demokratik yönetimlerin sayısında bir azalma olacağı anlamı taşımaktadır. Bu durumda küresel barışın

tesis edilmesi sekteye uğrayacak ve çatışmacı ortam sürecektir. Bu nedenle Clinton, Çin'i bu konuda dengelemek isteyecektir.

Clinton, Amerikan Başkanlığının küresel siyasetteki sorumluluğu bilinci ile dünya meselelerine kayıtsız kalmamıştır. İsrail ile Filistin arasında kalıcı bir barış sağlamayı amaçlayan Bill Clinton, bu doğrultuda tarafların da içerisinde bulunduğu bir süreç başlatmıştır ancak Başkanlığı sürecinde bu konuda başarılı olamamıştır (Riedel, 2019). Clinton'ın Balkanlar'da izlediği siyaset sayesinde uzun bir süredir çatışma yaşayan bölge, Amerika'nın askeri müdahalesi ile çatışmasızlığa kavuşmuştur. Clinton'ın İsrail ile Filistin arasında sağlamak istediği barış ters teperken Balkanlar'daki girişimi çatışmasız bir ortamı tesis edebilmiştir (NTV Arşiv, 2022). ABD'nin İsrail ile olan dostane ilişkileri dünya siyasetindeki tavrına da etki etmiştir. Bölgesel veya küresel etkilere sahip çatışmalara farklı yaklaşımlar sergilemesi sorunların çözümüne dair de o oranda etki etmiştir.

ABD açısından önemli konulardan biri de Akdeniz'e kimin hakim olacağı olmuştur. ABD, stratejik çıkarları gereğince bölge ve sorunları ile yakından ilgilenmiştir. İsrail'in varlığının ABD'nin çıkarları için önemli oluşu ve bu konuda da Kıbrıs'ın durumunun belirleyici oluşu ABD'yi harekete geçirmiştir (Güney, 2004: 35). Kıbrıs'taki taraflar arasındaki anlaşmazlık ile ilgili görüşmelerden bir netice alınamamış fakat ABD burada etkili bir aktör olmuştur.

ABD, Soğuk Savaş'ın ardından Rusya ile ilişkilerinde olumlu bir hava yakalamaya çalışmış, Clinton da başkan seçilmesinin ardından ilk yurt dışı ziyaretinde Boris Yeltsin ile bir araya gelmiştir. Yeltsin ve Clinton'ın Başkanlığında iki devlet arasındaki ilişkiler olumlu bir şekilde seyretmiştir (Office Of The Historian, 2022). Artık eski bir komünist devlet olan Rusya ile geliştirilmek istenen ilişkiler bir nevi dengeleri gözetme ve kontrol altında tutma stratejisi olarak da görev görmüştür. ABD'nin komünizmin yayılmasını engellemek doğrultusundaki gayretlerinin Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin ile yaşanıp yaşanmayacağı noktasında bir kaygı olmuştur.

Clinton'ın dış politikaya yaklaşımı ekonomik ilişkiler zemininde gelişen, ittifaklar, anlaşmalar üzerinde yürüyen bir görüntüye sahip olmuştur. Dış politikada, müttefiklerinin dünya siyasetindeki çıkarlarını göz önünde bulunduran bir siyaset takip etmiştir (Telatar, 2009: 433-434).

III. Soğuk Savaş Sonrası Çin Stratejisi

Halkının müreffeh bir yaşama kavuşması, Çin'in dünya siyasetinde güçlü bir aktör haline gelmesi Çinli yöneticilerin hayali olmuştur (Xiaosi, 2017: 49). II. Dünya Savaşı sonrasında

Çin'in bir türlü istenen gelişimi gösterememesi, ülke içindeki istikrar ve refahın sağlanamaması Çin'i stratejisinde bir değişiklik yapmaya yöneltmiştir. Soğuk Savaş sonrası Çin'in belirlediği yeni stratejik hedefler, Amerika'nın ortaya attığı "Yeni Dünya" da Çin'in yol haritasını oluşturmuştur.

Çin'in bu yeni stratejisinde; dış politikada soğukkanlı olan, kendi mevcut statükosunu güvence altında tutan, değişimlere karşı hazırlıklı olan, mevcut kapasite ve gücünü gizli tutan bir Çin modeli hedeflenmiştir. Bunlara ek olarak, küresel siyasette liderliğe oynamayan, belli aralıklarla dünya siyasetine katkıda bulunan, komünist veya sosyalist yayılcılığa dair bir rol üstlenmeyen Çin'in var olması hedeflenmiştir. Çin, kendi hedeflerini gerçekleştirebilmek için bir yandan büyük bir güç inşa etmeye çalışırken diğer yandan da kendisine karşı oluşması muhtemel düşmanlıkların da önüne geçecek bir politika seyretmeyi amaçlamıştır (Sandıklı ve Güllü, 2005: 115). Herhangi bir çatışmacı durumun meydana gelmesi halinde Çin'in büyümesinin tehlikeye gireceğini düşünen liderler, böyle bir durumun oluşmaması için Çin'in yükselişinin diğer devletleri tehdit etmeyen bir görüntüye sahip olması gerektiği bilinci ile hareket etmişlerdir. Bunun bir göstergesi olarak da Başkan Jiang Zemin, 90'lı yıllar boyunca ABD ile Çin arasında pek çok gerginlik yaşanmasına rağmen iki devlet arasında herhangi bir çatışmacı zemin oluşmasından kaçınmıştır (Zhao, 2014: 379). Çin'in ABD'ye karşı bu tavrı, Soğuk Savaş dönemindeki ABD-Sovyetler Birliği arasındaki ideolojik kamplaşmanın Çin tarafından devam ettirilmeyeceği, Çin'in ABD'ye karşı bir cephe almayacağını da göstermektedir.

Büyük bir siyasi ve ekonomik güce sahip olabilmesi, Çin'in ABD ile olan ilişkilerinin seyri ile doğrudan bağlantılıdır. Çin'in karşılaştığı sorunlar ve bunların çözümü ABD ile diyalogunun derecesi ile ilişkilidir. Bu iki devlet arasında meydana gelebilecek herhangi bir çatışmanın ise tüm dünyayı olumsuz anlamda etkileyecek olması, karşılıklı olarak tarafların dünyanın geleceğini düşünen rasyonel bir akıl ile hareket etmesi gerekliliğini doğurmuştur (Chuntao, 2017: 141-143). Bu dinamiklerin ışığında Çin, yeni stratejileri ile 1990'lı yıllara güçlü bir giriş yapmıştır. Daha önceki gibi içine kapalı bir devlet modelini takip etmekten vazgeçerek dünyaya açılan Çin, Soğuk Savaş sonrası dünyadaki dengeleri değiştirme arzusunda bir devlet olmadığını, yalnızca kendi kalkınmasına odaklandığını bu nedenle de bir hegemonya peşinde koşmayacağını mesajını vermiştir (Balcı ve Kardaş, 2015: 655). Çin'in bu tavrı, barışçıl bir yol izleyerek, büyük devletler ile bir mücadeleye girişmeden yükselmek için sergilediği bir tavır olmuştur.

Çin'in barışçıl yükselişi realist perspektiften değerlendirildiğinde ise ne kadar mümkün olabilir? Saldırgan realist perspektiften bir değerlendirme yapıldığında Çin'in gücü arttıkça

Çin, dünya çapında ya da bölgesel anlamda bir hegemonya kurmaya çalışacaktır. Çünkü uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı Çin, kendi güvenliğini muhafaza etmek adına gücünü mümkün olan en yüksek düzeye taşımak isteyecektir. Bunu takip eden süreçte ise merkezin güvenliğini tesis etmek amacıyla devletin güvenliğini sınırlarının ötesinde tesis etmek isteyecektir. Böylelikle Çin'in kendi sınırlarının ötesinde bir hegemonya elde etmesi durumu gerçekleşecektir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde Dunne vd. (2021)'e göre, Çin'in yükselişi tarihteki Nazi Almanya'sı örneğinde olduğu gibi yayılmacı bir politika takip etmesi halinde sıfır toplamlı bir kazanca dönüşecektir. Çünkü saldırgan ve yayılmacı politika takip eden uluslararası bir aktöre karşı bir ittifak doğabilir ve oluşacak yeni durumda birinci aktörün kazanç durumu sıfır toplamlı bir kazanca dönüşebilir. Bu ihtimalin varlığı nedeniyle Çin'in küresel siyasette bir hegemonya arayışına girmesi zorlu bir süreci akabinde getirecektir. Oysaki Çin'in yükselme modeli Bismarck'ın büyüme modeli gibi olursa herhangi bir hegemonya kurmadan büyük bir güç olma ihtimalini de göstermektedir (Dunne vd., 2021: 104-105). Çin'in her iki durumu uygulama ihtimali de vardır. Ülkesinin güvenliğini kendi sınırlarının ötesinde inşa etmek amacıyla sınırlarının ötesinde bir hegemonya kurarak merkezi güven altına almak isteyebilir. Realist görüşün güç anlayışına göre Çin, kendi gücünü bir başka devletin davranışlarında değişiklik yapabilmek olarak algılayarak gücünü bir sınamaya tabi tutabilir. Aynı zamanda yayılmacı bir politika izlemeden, güç dengelerini gözeterek, kendisine meydan okumaya hiçbir devletin cesaret edemeyeceği bir güç inşa ederek caydırıcılığı da kullanabilir. Ancak her iki ihtimalde de barışçıl bir yükseliş tehdit altında olabilir. Çünkü Çin'in inşa edeceği büyük güç bir tehdit olarak algılanması durumunda çatışma ihtimali her zaman var olacaktır.

IV. Bill Clinton Dönemi ABD-Çin İlişkileri

İki devlet arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek adına Çin ve ABD'nin siyasi aklına ve tarihsel arka planına bakılması gerekmektedir. Kissinger (2016)'a göre ABD, siyasi açıdan daha faydacı bir politika takip ederken Çin, daha kavramsal bir yol izlemektedir. Çin, karşılaştığı sorunlara ürettiği her çözümün yeni bir problem oluşturduğuna inanmakta iken ABD, karşılaştığı sorunlara bir şekilde çözümü bulacağına odaklanmıştır sadece. Amerikan aklı, sorunlara karşı hızlı bir biçimde tepki veren, reaksiyon göstererek sonuca ulaşma metodu uygulamakta iken Çin, aşamalı olarak ve birbirini takip eden evrelerden oluşan bir sonuca ulaşma yöntemi takip etmektedir. Çin'in sabırlı ve soğukkanlı bir biçimde uyguladığı politikalar kültürel bir birikimin neticesi olarak siyasetine yansımıştır. Amerikan kültürü daha hızlı bir yaşam, hızlı tüketim üzerine şekillenmiş iken Çin kültürü, daha yavaş işleyen bir

yaşam formu, sabırlı ve temkinli bir yaşam formuna sahiptir. Gündelik yaşamdaki bu kültürel farklılıklar iki devletin siyasette takip ettikleri politikaları da etkilemiştir. ABD ve Çin'in ilişkileri ise tarafların benimsedikleri ideolojiler ve dünyaya bakış açıları çevresinde şekillenmiştir (Kissinger, 2016: 249). Mao döneminde siyasette ve toplumsal yaşamda her ne kadar geleneksel değerler ve algılayış biçimlerinde değişiklikler yapılmaya çalışılsa da Çin, siyasette ve dış politikada geleneksel değerlerinden etkilenmeyi sürdürmüştür. Tayvan sorunu bunun örneklerinden birisidir. Pek çok kez Tayvan ile ilgili Çin, askeri anlamda sorunlar yaşamasına rağmen çok soğukkanlı, aşamalı, birbirini takip eden, zamana yayılmış bir şekilde izlenen politikalar ile dış politika örneği ortaya koyulmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte ABD, dünya siyasetindeki en güçlü ülkelerden biri olarak küresel siyasete yönelik olarak planlar yaptığı sırada en büyük hayal kırıklığını Çin'de gerçekleşen komünist devrim ile yaşamıştır. Gerçekleşen devrim sonrası Çin'in komünist bir yönetim altına girmesini ABD, "Çin'in kaybedilmesi" olarak ifade etmiştir (Chomsky, 2016:198). ABD'nin Asya'daki planları hem Çin hem de Sovyetler Birliği'nin komünist rejimlerinin varlığı nedeniyle istenen düzeyde uygulanamamış ve bu durum ABD-Çin ilişkilerinin iyileşmesi ve gelişmesi Soğuk Savaş sonrasındaki süreçte meydana gelmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında Çin, yeni bir dünyaya güçlü bir şekilde hazırlanmıştır. Fakat Tiananmen meydanında gerçekleşen olaylar nedeni ile Çin'in Batı ile olan ilişkileri olumsuz bir havaya bürünmüştür. Çok uzun süredir sönük bir imaj sergileyen Çin'in bu imajı 1980'lerden itibaren güçlü bir kimliğe bürünmeye başlamıştır (Öğütçü, 1999: 47-48). Tiananmen olayları nedeniyle Batı dünyasından çok fazla baskı ile karşılaşmasına rağmen Çin, yükselişini sürdürmüştür. Ancak ABD, Tiananmen'deki olayları bahane ederek uzunca bir süre insan hakları ve demokrasi söylemi üzerinden Çin'i köşeye sıkıştırmaya çalışmıştır. Fakat bu çabaları karşılıklı iki ülke arasındaki bağımlılıkların artması ile yumuşamaya başlamıştır (Akşin, 2017: 468). Karşılıklı bağımlılığa dayalı gelişen ilişkilerin doğası gereği aralarında rekabet veya çatışma olan taraflar arasında bir yumuşama meydana gelmektedir. Çin'in üretime dayalı ekonomik gücü ile dünya pazarlarına açılmak istemesi, ABD'nin ise Çin'deki üretim gücünü kendi lehine kullanmak istemesi bir karşılıklı bağımlılık oluşturmuştur. Özellikle Clinton'ın başkanlık sürecinde ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve bu yol izlenerek demokrasilerin yaygınlaştırılması hedefi uygulanmaya çalışılmıştır. ABD'nin çatışmacı bir tavır almaktan çok diyalog kapılarını açık bırakması her iki taraf için de ortak bir zeminde buluşabilme imkânı oluşturmuştur (Kissinger, 2020)

Bill Clinton 1993'de başkan seçilmesinin ardından, yeni yönetimin Çin ile ilk ilişkileri Tiananmen olaylarını bir sopa olarak kullanarak Çin'e karşı isteklerini kabul ettirmek şeklinde

başlamıştır. ABD açısından bu tutum, Çin'in yeni dünyaya ile uyumlu bir yapıya bürünmesi için gösterilen bir çaba olarak görülmüştür. Ancak Çin açısından ise bu tutum Çin'in iç işlerine müdahale amacıyla yapılan bir baskı olarak algılanmıştır. Çin'in daha demokratik, özgürlükçü bir yapıya dönüşmesi için ABD, Çin'i teşvik ettiğini, böylelikle Çin'in ihtiyacı olan dönüşümü daha rahat gerçekleştirebileceği gibi iyimser ifadeler beyan etmişlerdir (Kissinger, 2020: 555-556). Çin'in komünist yönetim yapısını yumuşatmak ve Çin'i kapitalist düzene entegre etme amacını belli eden Clinton yönetimi, Çin'in iç dinamiklerini, ülke yapısını ve siyasi aklını yeterince anlayamadığı için Başkanlığının ilk döneminde istediği sonuca ulaşamamıştır. Her ne kadar küreselleşmiş bir dünya içerisinde olursa, ya da komünist bir ideoloji takip edilse de Çin'in kendine özgü inanç ve kültürü hala politik tutumunu etkilemektedir.

Geleneksel evren algılayışında Çin, kendisinin merkezde olduğu hiyerarşik bir evren tasavvuruna sahiptir. Çin, kendisini bu hiyerarşik sistemin koruyucu ulusu olarak kabul eder ve bu gücü “Göğün Oğlu” sıfatı ile kullanarak kutsal bir kazanım olarak ifade eder (Balcı ve Kardaş, 2015: 657). “Göğün Oğlu” anlayışına göre Çin, kendisini uluslararası sistem içerisinde istisna bir konuma yerleştirerek kendisine bir üstünlük atfetmiştir. Diğer ulusların kendisinin bu kutsal üstünlüğünü kabul etmesi durumunda ise karşılıklı bir kazan kazan ilişkisi tesis edilerek bu ulusların birtakım ihtiyaçlarını karşılamayı taahhüt ettiği bir anlayışa dayanmaktadır (Bayram ve Emiroğlu, 2020: 31-32). Çin'in bu anlayışı politik tavrını oluşturmuştur. Bu nedenle de kendi iç işlerine müdahale olarak algıladığı tüm girişimleri reddetmektedir. Kendi üstün aklı ile politika üretebileceğini ve bunu uygulamaya koyabileceğine inanmaktadır.

ABD, dünya siyasetindeki otoritesini herhangi bir devletin sarsmasına izin vermemek adına Soğuk Savaş'ın henüz bittiği bir ortamda yeni bir düşman ile rekabet oluşturmak istememiştir. Bu nedenle de Çin ile diyalog ve diplomasi kanalları ile istediği düzeyde bir ilişki geliştirmek istemiş ve bu dönemde dengeleri gözeterek bu yönde politikalar uygulamıştır. Çin'i dengelemek adına Çin'in çevresindeki devletler ile kurduğu ekonomik ve askeri iş birliklerini sürdürmüştür. Ancak bu iş birliğinin iki devlet arasında bir çatışma oluşturmasından da kaçılmıştır. Çünkü meydana gelebilecek herhangi bir çatışma veya savaştan Amerika'nın kolay ve kesin bir zafer kazanma olasılığının zayıf olması nedeniyle böyle bir durum oluşmasına neden olacak bir politika izlenmemiştir (Oktay, 2020: 563). Yani Çin'i kışkırtacak bir eylemde bulunmadan ABD, bölgedeki çıkarlarını muhafaza etmeye çalışmıştır.

Bill Clinton, başkan seçilmesinin ardından bir yandan Çin ile ilişkilerini ve Çin

üzerindeki etkisini arttırmaya çalışırken diğer yandan da Çin'i dengeleyebileceği bölgesel iş birliklerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Bill Clinton,1993'te Asyalı devlet başkanlarının katıldığı bir toplantıda “Pasifik Topluluğu” adında bir organizasyon önermesinde bulunmuştur (Gözen, 2018: 226). ABD, böyle bir teklifte bulunarak Asya'da oluşturulabilecek bir toplulukta yer alarak bölgedeki etkinliğini arttırmayı amaçlamıştır.

Birinci döneminin başında Başkan Clinton, Seattle'da Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) forumunda Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin ile bir araya gelmişti. Ancak bu buluşmadan Clinton, istediği düzeyde bir kazanım elde edememiştir (Lampton, 1997: 1102). Clinton, Başkanlığının ilk döneminde Çin'e karşı gözetilen talepkar tavır nedeniyle ilişkiler istenen düzeye bir türlü ulaşamamıştır. Bunun örneklerinden biri de ABD'nin Çin'e karşı tanıdığı ticaretteki en çok kayrılan ülke statüsünün devam etmesini bir koşula bağlaması olmuştur. Eğer Çin, bu statüyü elde etmeye devam etmek istiyorsa ülke içinde vatandaşların ve kurumların daha fazla özgürleşerek haklardan yararlanmalarını temin etmeleri gerektiğini şart olarak koşmuştur. Ancak Çin, kendisine koşullar öne süren ve bu yolla iç işlerine müdahale edilebilecek girişimlere net bir biçimde kapılarını kapattığını göstermiştir. Çin'i bu türden politikalar ile istediği konuma getiremeyeceğini anlamasının ardından ABD, Çin'e karşı uyguladığı koşulluluk politikasını terk etmek zorunda kalmıştır ve Çin'e tanıdığı en çok kayrılan ülke statüsünü yeniden tanımıştır (Kissinger, 2020: 558-563). İki devlet arasında bir dönem devam eden bu kriz çözüme kavuşmuş fakat iki taraf arasında başka sorunlar meydana gelmeye devam etmiştir.

ABD'nin Asya'daki kontrolü elinde tutma ve bölge ülkelerinin politikalarına hakim olabilme amacı ile bölgede hem ekonomik hem de askeri anlamda var olmaya çalışmıştır. John Mearsheimer, “Tragedy of Great Power Politics” isimli eserinde süper güç devletlerin güç politikaları üzerine bir değerlendirme yapmıştır. Süper güçlerin etki alanı oluşturmak istedikleri bölgelerde askeri güçlerini devreye sokarak bir hakimiyet alanı oluşturduklarını ve bölgedeki rakiplerine karşı üstünlük elde etmek amacıyla güç gösterisi yaptıklarını ifade etmiştir (Fishman, 2005: 376). ABD'nin Clinton'ın Başkanlığı döneminde Çin üzerindeki askeri güç gösterisi Tayvan üzerinden gerçekleşmiştir. Tayvan ile Çin arasında devam eden ihtilafı ABD, kendi çıkarlarını korumak amacıyla kullanmıştır.

A. Tayvan Krizi

Mao'nun ölümünün ardından Çin'de gerçekleşen reformlar ile Çin, 1979 itibariyle yükselişe geçmiştir. ABD, Çin'in yükselişini yavaşlatmak ve kontrol altında tutabilmek amacıyla Tayvan'ı bir köprü olarak kullanmak istemiştir. ABD, bu amaç doğrultusunda Çin ile

ilişkilerin gerilmesi pahasına Tayvan ile ilişkilerini geliştirmiş ve adanın güvenliğini kendi teminatı altına aldığını beyan eden bir yasayı Kongre'de kabul etmiştir (Lefebvre, 2005: 64). Tayvan ile ilişkiler, Çin ile ABD arasında 1990'lı yıllarda bir gerilim konusu olmuştur. Clinton yönetimi hem Güney Çin Denizi'nde bir hakimiyet oluşturmak hem de Çin'e karşı herhangi bir kazanım elde etme fırsatını kaçırmamak adına Tayvan'ı Çin'e karşı bir araç olarak kullanmıştır. Clinton, büyük bir güç olarak ortaya çıkmasının akabinde Çin'in, ABD'ye karşı düşmanca bir politika izlemesini ve ABD'nin temel çıkarlarına zarar vermesini engellemeye çalışmıştır. (Walt, 2000: 69).

Çin, bu dönemde Tayvan ile ilgili görüşlerini ifade ederken çatışmacı bir üsluptan kaçınarak diyalog yolu ile sorunları aşmaya yönelmiştir. Tayvan'ın mevcut statüsünü Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı, özel bir yönetim bölgesi olarak ilan etmesi durumunda Tayvan'ın kendi idaresini ve ordusunu devam ettirmesine müsaade edeceğinin teminatı Çin tarafından verilmiştir (Kissinger, 2020: 565). Ocak 1995'te Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin, Tayvan'ın Çin'e bağlanması ile ilgili düşüncelerini ifade ettiği "Jiang'ın Sekiz Noktası" isimli bir beyanat vermiştir. Bu beyanatta Tayvan'ın anavatana bağlanması konusunda Çin'in müzakerelere açık olduğunu, birleşmenin gerçekleşmesi halinde artacak ekonomik ve ticari işbirliğinin Çin halkının kalkınmasına hizmet edeceğini, aynı ulusun halklarının birbiriyle çatışmaması gerektiğini ifade etmiştir (Chuntao, 2017: 115). Tayvan krizinin Çin'in yükselişine engel olmasını istemeyen Çinli politikacılar dış müdahalelere fırsat vermeyecek biçimde bir uzlaşmaya razı olmuştur. Tayvan sorununun varlığı devam ettiği müddetçe ABD, bu sorunu Çin'e karşı bir araç olarak kullanmak isteyecektir. Çin, mevcut sorunu üçüncü bir devletin dahil olamayacağı bir zemine çekmek istemiştir.

Clinton döneminde Tayvan üzerinden doğan ilk büyük gerginlik 1995'te, Clinton Yönetimi'nin, Kongre'nin baskısı altında, Tayvan Devlet Başkanı Lee Teng-hui'nin ABD'ye özel (ancak kamuoyuna duyurulan) bir ziyaret yapmasına izin vermesiyle daha da gerilmiştir (Frost, 1997). Bu durum, ABD'nin 15 yıldır sürdürdüğü Tayvanlı idarecilere vize vermeme politikasını sonlandıran bir gelişme olmuştur. Buna cevap olarak ise Çin, ABD büyükelçisini geri çekmiştir (Sandıklı ve Güllü, 2005: 132).

Tayvan üzerinden iki devleti 90'lı yıllarda karşı karşıya getiren diğer durum ise Tayvan'da gerçekleşecek olan cumhurbaşkanlığı seçimleri olmuştur. Tayvan'da cumhurbaşkanlığı seçimleri yaklaşırken, Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan Boğazı'nda askeri tatbikatlar ve balistik füze testleri gerçekleştirmiş ve bu nedenle de ABD'den sert uyarılar almıştır (Office Of The Historian, 2022). Çin' in Tayvan'ı korkutmak için gerçekleştirdiği uzun menzilli füze testleri ve askeri manevraların ardından iki ABD savaş gemisi Tayvan

açıklarına konuşlandırılmış ve ABD oluşabilecek bir çatışmanın sonuçlarını vurgulamıştır (Walt, 2000: 69). Tayvan'daki seçmenler Çin'in füze testlerine rağmen, bağımsızlık yanlısı adaya oy vermiş ve Tayvan'ın ilk doğrudan seçilen cumhurbaşkanı seçimlerini Mart 1996'da büyük bir farkla kazanmıştır (Council On Foreign Relations, 2022). Tayvan'daki seçimlerde ABD istediği sonucu elde ederken Çin bu sonuçtan memnun olmamıştır. Bu dönemde Clinton'ın Tayvan'a Amerikan savaş gemileri göndermekteki amacı oradaki Amerikan çıkarlarını savunmaktı. Bununla birlikte, bu çıkarlar, onlara anlam veren belirli söylemlerin hâlâ kurucu unsurlarıydı. Spesifik olarak, bunlar Amerikan kimliğinin orada hâlâ mevcut ve savunmasız olan temel değerlerine dayanan çıkarlardı. Clinton'un iddiasına göre amaç, "Asya'da demokrasinin köklerini derinleştirme" uzun vadeli sürecini teşvik etmek olmuştur. Temmuz 1996'da Clinton yönetimi, ABD'nin Asya-Pasifik bölgesinde "devam eden bir çıkarı olduğu ve bu nedenle hiçbir yere gitmediğini" ifade etmişti (Turner, 2014: 137-138). Tayvan'ın Çin'den bağımsız bir şekilde var olması ABD'nin Güney Asya'daki varlığı için önemli bir araç olmuş ve ABD bu durumu elinde bir pazarlık kozu olarak tutmaya devam etmiştir. 90'lı yıllarda iki devleti karşı karşıya getiren bir başka gerilim konusu da ABD'nin Çin'in Belgrad'da bulunan Büyükelçiliğini bombalaması olmuştur.

B. Çin Büyükelçiliğinin Bombalaması

Clinton'ın Başkanlığının son yıllarında Çin ile bir dizi gerilime sebep olacak olaylar yaşanmıştır. Nisan 2001 yılında Hainan Adası semalarında Çin'e ait bir savaş uçağı ile ABD'ye ait bir keşif uçağı çarpışması ufak çaplı bir gerilim oluşturmuş olsa da asıl büyük gerilim 1999 yılında ABD'nin Sırbistan'daki Çin Büyükelçiliğini bombalaması ile ortaya çıkmıştır. Mayıs 1999'da iç savaşın devam ettiği Yugoslavya'da Clinton önderliğindeki NATO güçleri operasyonlarını sürdürürken başkent Belgrad'daki Çin Büyükelçiliği ABD tarafından bombalanmıştır. Bombalamayı CIA üstlenmiş ve olayın bir hata sonucu meydana geldiği beyan edilmiştir. Saldırıda üç Çin vatandaşı ve gazeteciler hayatını kaybetmiş elçilik binası da ağır hasar görmüştür. Bombalamanın her ne kadar bir hata sonucu gerçekleştiği söylene de; asıl sebep olarak elçilik binasının Yugoslav ordusunun telsiz iletişimine yardımcı olduğu söylentisi nedeniyle gerçekleştiği iddia edilmiştir (Dillon, 2016: 434). Bu olayın ardından Çin'de büyük tepkiler oluşmuş, halk protestolar düzenlemiştir. Çinli protestocular Pekin'deki ABD büyükelçiliğini taşıyarak elçilik personelini üç gün orada mahsur bırakmıştır (Fitzsimmons, 1949). 1999 yılı sonlarına doğru iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşmeye başlamış, mağduriyetlerin giderilmesi için iki taraf da üstüne düşeni yapmayı taahhüt etmiştir (Dillon, 2016: 434). Böylelikle iki devlet için önemli bir kriz konusu çözüme

kavuşmuş ve ilişkiler yeniden normal bir zeminde geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bill Clinton döneminde Çin ile ABD arasındaki ilişkileri zaman zaman bazı krizler ile kötü etkilenmiş olsa da taraflar arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmemiş ve karşılıklı kazan- kazan mantığı muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Özellikle ABD, elde etmek istediği kazanımların peşinden mücadele etmiş, gerektiğinde politika değişikliğine de gitmiştir.

VII. ABD-Çin İlişkilerini Olumlu Etkileyen Gelişmeler

Bill Clinton'ın başkan seçildiği döneme kadar ABD-Çin ilişkilerinde Tiananmen olaylarının etkisi devam etmiştir. Bu olaydan dolayı Çin'e olumsuz bir tavır takınmayı Bill Clinton sonlandırmış ve 1993 yılında Çin ile "yapıcı ilişkiler" adı altında ilişkileri normalleştirmeye, hatta geliştirmeye yönelmiştir. Bu gelişmeyi takip eden süreçte Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin, Bill Clinton ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. İkili, Kasım 1993'teki APEC zirvesinde Amerika'da bir araya gelmiştir (Sandıklı ve Güllü, 2005, 132). Çin bu görüşmelerde ABD ile ilişkilerini iyileştirip küresel piyasalara giriş yapmak ve ekonomik anlamda kalkınmayı hedeflemiştir. ABD ise Soğuk Savaş sonrası kendisine yeni bir düşman çıkmasına fırsat verecek bir zemin oluşmasını ve Çin'in Sovyet tipi bir yayılcılık izlemesini engellemeyi hedeflemiştir.

Başkan Clinton, 1993 yılında En Çok Kayırılan Ülke ticaret statüsü ile ilgili takip ettiği politikada bu durumu ilk başta Çin'in insan hakları siciline bağlamışsa da bu karar, gelecek yıl statü yenilenmek üzere gündeme geldiğinde, Clinton bu pozisyonu tersine çevirmiş ve insan haklarıyla ilgili herhangi bir değişiklik gerektirmeden Çin En Çok Kayırılan Ülke statüsünü vermiştir. İki devlet arasında ilişkileri pozitif etkileyen bu gelişmeyi 1995 yılında Çin'in BM'nin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'na ve First Lady Hilary Clinton'ın katılımıyla sivil toplum kuruluşlarının ilgili bir konferansına ev sahipliği yapması takip etmiştir. Bu, bugüne kadar Çin'de düzenlenen en büyük ve en yüksek profilli uluslararası etkinlik olmuştur (Office Of The Historian, 2022). Çin, kendisini dünyaya tanıtmaya ve açma ihtimali olan her fırsatı değerlendirmek istemiş ve ABD ile olan ilişkilerini her fırsatta geliştirmeye çalışmıştır.

1996 yılında Tayvan nedeniyle gerilen ilişkiler 1997 yılında onarılmak istenmiştir. ABD-Çin ilişkilerine verilen zararı sınırlandırmak amacıyla Bill Clinton ve Jiang Zemin, sırasıyla 1997 ve 1998'de iki samimi Başkanlık Zirvesi düzenlemiştir. Bu görüşmelerin neticesinde iki devlet birbirini "İşbirlikçi Stratejik Partner" ilan etmiş ancak ABD'nin Tayvan lehine takip ettiği politikalar nedeniyle bu işbirliği istenen neticeye ulaşamamıştır (Baum, 2021). İki devlet de ilişkilerini iyileştirmek istemektedir; fakat bu ilişkilerin istenen düzeye getirilememesinin nedeni tarafların birbirleri hakkındaki algıları olmuştur. Çin, ABD'nin

kendisinin büyümesini engelleyecek girişimler peşinden gittiğini, Çin'in büyümesini engelleyemese bile geciktirecek politikalar takip ettiğini iddia etmiştir (Kissinger, 2020: 564-565). ABD ile çekişmenin kendisine zarar vereceğinin bilincinde olan Çin, ABD tarafından kendisine yönelik olarak gerçekleşen olumsuz durumlara takılıp kalmamış, Çin'in yükselişine odaklanmıştır.

Bill Clinton'ın başkanlığının son dönemlerinde Çin ile ilişkilere olumlu bir katkı sunan son önemli olaylardan biri de Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olmasıdır. 1999'da ABD ile Çin'in işbirliği neticesinde Çin'in DTÖ'ye üye olmasının önündeki engeller kaldırılmıştır (Sandıklı ve Atilla, 2005: 133). Bill Clinton döneminde Çin, DTÖ'ye üye olmak için uzun ve zorlu bir uğraş vermiş ve 1999 yılında bu süreç Çin lehine neticelenmiştir. Süreç tam anlamıyla Aralık 2001'de Çin'in DTÖ'ye üye olması ile neticelenmiştir (Dillon, 2016: 429). Böylelikle Çin'in dünya piyasalarına girişi ABD'nin desteği ile sağlanmıştır. ABD, Çin'in yükselişini bir sel olarak görmüştür. Bu selin önünde durmak yerine bu seli yönlendirmeyi tercih ederek Çin'i engelleyici politikaları takip etmek yerine yönlendirmeye yönelik politikaları tercih etmeye yönelmiştir.

VIII. SONUÇ

Makalede, Bill Clinton'ın başkanlık döneminde ABD ile Çin arasındaki ilişkilerin nasıl ve hangi koşullar altında ilerlediği, takip edilen politikaların ne tür sonuçlar doğurduğu, tarafların birbirleri ile ilişkilerinde elde etmek istedikleri kazanımların neler olduğu ve bu konularda ne kadar başarılı olunduğu ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma ile ilgili olarak benzer çalışmalar İngilizce literatürde geniş bir yer tutmasına karşın Türkçe literatür bu konuda zayıf kalmıştır. Mevcut dünya siyasetinin iyi analiz edilebilmesi için bugünün süper güçlerinin geçmişteki uygulamaları iyi incelenmesi gerekmektedir. Çin ve ABD'nin dünya siyasetindeki hakim konumları hem birbirleri ile olan ilişkileri üzerinden hem de dünya siyasetine yönelik politikaları üzerinden analiz edilmesi gerekmektedir.

Mao sonrası Çin, gerçekleştirdiği reformlar ile dünya piyasalarına girmeye başlamış, ekonomik anlamda yükselebilmek için dünya pazarlarına girmek istemiş ve bu doğrultuda büyük güçler ile ilişkilerini geliştirmeye gözen göstermiştir. Dış ilişkilerde ideolojik beklentiler ile hareket etmekten ziyade çıkar odaklı bir siyaset izlemeye başlamıştır. Bu durum ise ABD ile çatışma ihtimalinin azalmasına olanak sağlamıştır. ABD, Çin'in Sovyet Rusya gibi komünist bir yayılmacı politika izlemesinden endişe duymuş ve bu durumun yaşanmaması yönünde politikalar izlemiştir. Ancak ABD'nin takip etmek istediği bu politika Çin ile ilişkilerinde belli bir oranda gerginlik yaşanmasına neden olmuştur. ABD'nin Çin'e

dönük kaygılarından emin olmak için attığı adımlar Çin tarafında iç işlerine müdahale olarak algılanmış ve taraflar arasında karşılıklı olarak taleplerin karşılanmadığı bir dönem yaşanmasına neden olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası ABD, yeni bir küresel siyaset programı takip etmeye başlamıştır. Yeni Dünya Düzeni içerisinde dünyanın artık birden fazla güç merkezine ayrılacağı düşüncesi hakim olmuştur. ABD ise artık bu güç merkezleri arasındaki mücadeleye farklı bir politika ile yaklaşmaya yönelmiştir. Bill Clinton, küresel barışı korumak adına dünya genelinde demokratik devletleri yaygınlaştırmak istemiştir. Bu doğrultuda Bill Clinton, başkanlığının ilk döneminde Çin'e karşı daha talepkar bir siyaset takip etmiş iken ikinci döneminde daha uzlaşmacı ve karşılıklı önceliklerin dikkate alındığı bir politika takip etmiştir. Çin'e karşı daha özgürlükçü ve demokratik bir yapıya evrilmesi noktasında talepkar olmuştur. Amerikan dış politikası açısından hedefinin gerçekleştirilmeye başlandığı bu dönemde Bill Clinton, Çin gibi bir gücün başı boş bırakılmaması gerektiği, küresel barışın korunması amacıyla Çin'in de ABD'nin öne sürdüğü küresel sisteme entegre olması gerekliliğinin farkında olan bir bilinç ile hareket etmiştir. Çin ile ilişkilerinde uyguladığı politikalar sayesinde ABD, Çin'i belli bir düzeyde dengelemeyi başarabilmiş ve 21.yüzyıla girerken kendi istediği dinamikler ile dünya siyasetine yön veren adımlar atmıştır. Bu adımlara Tayvan ile Çin arasındaki sorunu Çin'i dengelemek amacıyla kullanması, Çin'i demokratikleşme ve özgürleşme kavramları üzerinden dengelemeye çalışması örnek olarak verilebilir.

Çin, Jiang Zemin Başkanlığında daha uzlaşmacı, siyasi konuda küreselleşmeye kapalı ancak ekonomik anlamda küreselleşmeye açık bir politika takip etmiştir. ABD ise Çin'in siyasi anlamda da küreselleşmesini istemiş, Çin'in daha özgürlükçü, demokratik bir yapıya dönüşmesini talep ve temenni etmiştir. Çin, üretim gücünü en doğru ve verimli şekilde kullanmak istemiş, ticari gücünü ve nüfuzunu arttırmak, ekonomik anlamda hem halkın refahını yükseltmek hem de devletin gücünü arttırmaya yönelik politikaları önceleyen bir tavır sergilemiştir. ABD ile çekişmesi durumunda hedeflerine ulaşma noktasında zorlanacağını, iki devlet arasında meydana gelebilecek herhangi bir çatışmanın Çin'i hedeflediği noktaya ulaşmasını geciktireceğinin farkında olması nedeniyle Çin, barışçıl bir yükselme metodu izlemiştir. Dünyaya ve Amerika'ya kendini zararsız, tehdit olmayan bir aktör olarak gösteren Çin, böylelikle yükselişi sırasında herhangi bir devlet ile çatışma yaşamasının önüne geçmiştir. ABD'nin Çin'in kontrol altında tutma çabası zaman zaman diplomatik yollarla gerçekleşmiş olsa da zaman zaman da taraflar uydu devletler üzerinden veya dolaylı bir şekilde meydana gelen eylemler ile diplomatik gerilim yaşamışlardır.

KAYNAKÇA

- Akşin, Sina (2017). *Kısa 20. Yüzyıl Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Balcı, Ali ve Kardaş, Şaban (2015). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Baum, Richard (2021). “U.S.-China Relations in the 1990s” <https://www.wondriumdaily.com/u-s-china-relations-in-the-1990s/> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Bayram, Müresel; Emiroğlu, Hüseyin (2020). "Çin Tarzı Uluslararası İlişkilerin Analitik Çerçevesi: Yeni-Haraççılık". *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 29-44.
- Brinkley, Douglas (1997). “Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine”. *Foreign Policy*, 106, 110-127.
- Chomsky, Noam (2016). *Geleceği Kurgulamak*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Chuntao, Xie (2017). *Çin'in Önündeki Başlıca Sekiz Sorun*. İstanbul: Canut Yayınevi.
- Council On Foreign Relations (2022). “U.S. Relations With China 1949 – 2021” <https://www.cfr.org/timeline/us-relations-china>(Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Dillon, Michael (2016). *Modernleşen Çin'in Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dunne, Tim; Kurki, Milja; Smith, Steve (2021). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. Ankara: Felix Kitap.
- Fishman, Ted (2006). *Çin Inc.*, İstanbul: Klan Yayınları.
- Fitzsimmons, Dominic (2022). “Timeline: Major events in US-China relations since 1949” <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/25/timeline-major-events-in-us-china-relations-since-1949>(Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Frost, Frank (2022). “United States-China Relations and the Clinton-Jiang Summit” https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/CIB/CIB9798/98CIB07(Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Gözen, Ramazan (2018). *Amerikan Dış Politikası*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güney, Aylin (2004). “The USA’s Role in Mediating the Cyprus Conflict: A Story of Success or Failure?”. *Security Dialogue*, 35 (1), 27-42.
- Hook, Steven ve Spanier, John (2018). *Amerikan Dış Politikası İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kissinger, Henry (2020). *Çin Düünden Bugüne Yeni Çin*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kissinger, Henry (2016). *Dünya Düzeni*. İstanbul: Boyner Yayınları.

- Lampton, David (1997). “China and Clinton's America: Have They Learned Anything?”. *Asian Surve.*, 37 (12), 1099-1118.
- Lefebvre, Maxime (2005). *Amerikan Dış Politikası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mastanduno, Michael (1997). “Preserving the Unipolar Moment: Realist Theories and U.S. Grand Strategy after the Cold War”. *International Security*. 21 (4), 49-88.
- NTV Arşiv (2022). “Clinton’un Dış Politika Karnesi” <http://arsiv.ntv.com.tr/news/53285.asp> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Nye, Joseph (1992). “What New World Order?”. *Foreign Affairs*, 71 (2), 83-96.
- Oktay, Fatih (2020). *Çin Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Office Of The Historian (2022). “Bill Clinton, Boris Yeltsin, and U.S.-Russian Relations” <https://history.state.gov/milestones/1993-2000/clinton-yeltsin>(Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Office Of The Historian (2022). “Chronology of U.S.-China Relations, 1784-2000” <https://history.state.gov/countries/issues/china-us-relations>(Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Öğütçü, Mehmet (1999). *Geleceğimiz Asya’da Mı? Yaralı Asya, Çin ve Türkiye*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Riedel, Bruce (2019). “25 Years On, Remembering The Path To Peace For Jordan And Israel” <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/10/23/25-years-on-remembering-the-path-to-peace-for-jordan-and-israel/>(Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Sandıklı, Atilla ve Güllü, İlhan (2005). *Geleceğin Süper Gücü Çin*. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Telatar, Gökhan (2009). “Berlin Duvarı’nın Yıkılışından 11 Eylül’e: Amerikan Dış Politikasında Yanlış Anlaşılan Yıllar”. *Alternatif Politika*, 1 (3), 430-436.
- Tunander, Ola (1991). “Bush’s Brave New World: A New World Order – A New Military Strategy”. *Bulletin of Peace Proposals*, 22 (4), 355-368..
- Turner, Oliver (2014). *American Images Of China Identity, Power, Policy*, London: Routledge.
- Walt, Stephen (2000). “Two Cheers for Clinton's Foreign Policy”. *Foreign Affairs*, 79, (2), 63-79.
- Xiaosi, Ren (2017). *Yeni Çin Rüyası Artan Refahı Ortak Paylaşım Hedefi Xi Jinping’in Üstlendiği Yeni Görev*. İstanbul: Canut Yayınevi.
- Zhao, Suisheng (2014). “A New Model of Big Power Relations? China–US strategic rivalry and balance of power in the Asia–Pacific”. *Journal of Contemporary China*. 24, 377-397.